תלמוד בבלי · אחרונים · חידושי אגדות · סדר נזיקין

מהרש"א - חידושי אגדות על שבועות

רבי שמואל אליעזר איידלס [המהרש"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מהרש"א - חידושי אגדות על שבועות

רבי שמואל אליעזר איידלס [המהרש"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מהרשא-חידושי-אגדות-על-שבועות/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ו: 4
דף ט. 4
דף יג. 4
דף טו. 4
דף טו: 4
דף יח: 5
דף כ: 5
דף כט. 6
דף כט: 7
דף ל. 7
דף ל: 7
דף לא. 8
דף לה: 9
דף לו. 10
דף לט. 11
דף לט: 12
דף מז: 13

דף ו:

דכתיב ותאכל כל ארעא וגו' אר"י זו רומי כו'. דשבור מלכא מלך פרס הים שנדמה בנבואת דניאל לדוב וכתיב ביה אכלי בשר שגיא אבל ברומי שהוא ממלכות וכו' כתיב ותאכל כל ארעא וגו' והוא רמז שנדמה לחזיר היער שנובר בארץ כאילו אוכל הארץ כמ"ש יכרסמנה חזיר וגו' ות"י ינובריגה. ואמר כל ארעא ע"ש שיצא טבעה בכל העולם ועיין במה שכתבנו ברפ"ק דב"ק בזה וק"ל:

דף ט.

אמר הקב"ה שעיר זה יהא כפרה כו'. מפורש פ' אלו טריפות:

דף יג.

כי דבר ה' בזה זה הפורק עול כו' מפורש פ' חלק:

דף טו.

נאמר בעולת בהמה אשה ריח וגו' מפורש סוף מנחות:

דף טו:

ע"ב שיר של תודה כו' ארוממך ה' כי דליתני גו' שבו נתנו הודאה לה' בבנין בית שני שאמרו ארוממך ה' כי דליתני. ממך היה שלא שמחת אויבי לי הם צרי יהודה כגון סנבלט החורני וטוביה העמוני שרצו לבטל בנינו. ה' העלית מן שאול נפשי וגו' היא העליה מבבל שנקראת שאול כדאמרינן בפסחים פרק האשה מיד שאול אפדם זו בבל שהיא עמוקה כשאול גם שהמזמור הזה נתייחד לדוד שנאמר בו מזמור שיר חנכת הבית לדוד על בנין בית שני יסדו וק"ל:

שיר של פגעים כו' וי"א שיר של נגעים כו'. איך שיהיה ענינו להעביר רוח הטומאה מאותו מקום שנתקדש דפגעים הם בעצמם המזיקים ורוחות הטומאה השולטות במקומות שלא נתקדשו וכן הנגעים באים מהם שע"כ כל מצורע מחוץ למחנה מושבו וטמא טמא יקרא דהיינו שהטמא שהוא המצורע יקרא טמא שרוחות הטומאה שרוים עליו ובהקיפם בלחמי תודה המקום ההוא שרצו לקדשו ולהוסיפו על העזרה היו אומרים זה המזמור להעביר ממקום ההוא רוחות הטומאה וע"כ היה בשיר ובכלי שירים שזכר כמו שמצינו בשאול ובאלישע שהשיר בא להם לבטל רוח רעה וז"ש למ"ד נגעים ונגע

לא יקרב באהליך דהיינו בעזרה שהוסיף. ולמ"ד פנעים יושב בסתר עליון על ידי העברת רוח הטומאה בצל שדי יתלונן שישרה שכינתו למטה במקום שנתקדש כמו שדרשו בין שדי ילין בין ב' בדי ארון: ואומר
מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום מפרש"י נראה שלא אמרו האי קרא דלא שייך בבנין בית שני אלא מה' מה רבו צרי וגו' עד סופו לה' הישועה על וגו' היו אומרים וק"ל:
הלוחש על המכה אין לו חלק כו'. מפורש פ' חלק:

דף יח:

והזרתם את בני ישראל כו' שיפרשו מנשותיהם כו'. מדכתיב והזרתם בלא ה' אחרונה משמע מלשון הפרשה ונזירות כפרש"י הכא ובחומש והיינו מלשון גדר בערוה וכדאמרינן בעלמא לך לך אמרי' לנזירא סחור סחור דסמוך לוסתן של נשותיהן יפרשו וקאמר כל שאינו פורש כו' והדוה בנדתה וסמוך ליה אחרי מות וגו' אע"פ שמסיים בפסוק זה ולאיש אשר ישכב עם טמאה לא טמאה ממש קאמר דההיא בחמורה קאי בעונש כרת לעצמו אלא דעם טמאה קרי סמוך לוסתה דבכלל טמאה היא כדכתיב והזרתם את בני ישראל מטומאתם וההיא לאו בעונש כרת הוא אלא במיתת בניו וק"ל:
הויין ליה בנים זכרים דכתיב ולהבדיל בין הטמא כו' דאי כפשטיה צ"ל בין חמור לפרה והלא כבר מפורשים כו' כפרש"י בחומש וע"כ דרשו מניה הכא מתוך הסמיכות לאשה כי תזריע דבין הטמא ובין הטהור הוא שעת סמוך לוסתה דזו העונה מבדיל ומפסיק ממש בין הטמא שהוא שעת וסתה לטהור שאינו שעת וסתה:
וריב"ל קאמר הויין כו' דכתיב להבדיל ולהורות דלפי פשטיה ה"ל להקדים ולהורות את כל החקים דאיירי בכל המצות ואתר כך להבדיל בין גו' וע"כ דרשו דקאי על המבדיל בין הטמא כו' בסמוך לוסתה זכה לבניו ולהורות וק"ל:
כל המבדיל על היין במוצאי שבת דכתיב להבדיל בין קודש וגו'. דה"ק קרא יין ושכר אל תשת בבואכם וגו' והיכן תשתו אותו במקום מצוה דהיינו להבדיל בין הקודש וגו' וק"ל:
כל המקדש עצמו בשעת תשמיש כו'. דרך צניעות כפרש"י והוא ודאי גדר בערוה וכ"מ שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה כו' כפרש"י פרשת קדושים וק"ל:

דף כ:

זכור ושמור בדבור אחד נאמרו כו'. פי' הרמב"ן שזכור הוא מצות עשה ושמור הוא ל"ת כמ"ש כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא ל"ת ועיין באורך בפירושו וכן מוכיח סוגיא דשמעתין דקאמר כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה והני נשי הואיל ואיתנהו

בשמירה כו' ומה שהקשה בעל עקרים לפירושו שהרי הוזכרה ל"ת גם בדברות ראשונות לא תעשה כל מלאכה לאו קושיא הוא דמ"מ מלת זכור שהוא דבוק למלת לקדשו משמע עשה זכרהו לקדשו דהיינו בזכירה על היין ושמור שהוא דבוק ללקדשו בדברות אחרונות יתפרש לקדשו בשמירה מלעשות מלאכה גם מה שהקשה הרא"ם לדברי הרמב"ן הא אמרינן דהשמר דעשה עשה הוא לאו קושיא היא כלל דלא קאמרי' הכי דהשמר דעשה עשה הוא אלא היכא דלא שייך במצוה ההיא ל"ת אבל הכא במצות שבת כיון דאיכא ביה מצות ל"ת כמפורש בהאי קרא לא תעשה כל מלאכה אית לן למיזל בתר כללין דהשמר אינו אלא ל"ת וזהו נ"ל ברור לפי סוגיין דשמעתין לקיים פי' הרמב"ן ומשום דמלת לקדשו הסמוך פעם לזכור ופעם לשמור יתפרש על ב' פנים פעם אזכור מצות עשה ופעם אשמור ל"ת הוכיחו לומר דבדיבור אחד נאמרו ודו"ק:

דף כט.

שלא על דעתך אנו משביעין אותך אלא על דעת המקום ועל דעת ב"ד כו' כצ"ל וכ"ה פרק שבועת הדיינין ול"ג על דעתינו וע"ד ב"ד דהיינו על דעתינו היינו על דעת ב"ד דהא בב"ד משביעין אותו וק"ק למאי דמסיק דפריך לקמן בשבועת משה על דעת המקום ל"ל וקאמר משום דליהוי נדר ע"ד רבים דלא הוי ליה הפרה הכא מאי איכא למימר דהא ע"ד ב"ד נמי הוי ע"ד רבים שפיר בלא דעת המקום ויש ליישב דע"ד המקום הכא הוא משום קניא דרבא אף לפי המסקנא דע"ד ב"ד לא אימעיט קניא דרבא ודו"ק:

כשהשביע משה את ישראל. כתבו התוס' ק"ק מה היתה מועלת השבועה כמו שהיה ירא שיעבדו את ע"ז כו' עכ"ל ונראה דלק"מ דהשבועה עצמה היא קבלת התורה ואי לאו השבועה בדיבורא בעלמא ליכא קיבול ולא היו נענשים אם יעברו עליה וכן מוכיח המקרא דכתיב לעברך בברית ה' אלהיך ובאלתו וגו' והרבה כמוהו וק"ל:

לא על דעתכם כו' בפ' ד' דנדרים גרסי' שנאמר ולא אתכם לבדכם וגו' דמלת לבדכם מיותר למדרש הכי כפרש"י הכא וע"ש פירוש הר"ן:

קיימו מצות בפ' ד' דנדרים משני משמע מצות המלך עכ"ל ופירשו התוס' הכא פרשת המלך כו' וכפרש"י שם והוא דחוק אמאי נקטיה טפי משאר פרשיות שיש בה מצות ולולי פירושם יש לפרש מצות מלך ממש מלך המושל אז ומצוה לעמו וק"ל:

דף כט:

ע"ב בתוס' בד"ה כי היכי דלא כו' אין ללמוד מכאן דהיינו שנים לחוד דדלמא דעת הקב"ה שאני כו' עכ"ל והא דאמר משה על דעתי לא אצטריך לכך אמר משה כו' עכ"ל ע"ש וק"ל:

דף ל.

ת"ר בצדק תשפוט עמיתך שלא יהא א' יושב כו' דרשו כן למ"ד בפ"ק דסנהדרין דאסור לבצוע וא"כ לא שייך לשון צדק גבי גוף הדין כדקאמר התם ודוד עושה משפט וצדקה וגו' אם יש צדקה אין משפט כו' ע"ש ולא תוקמא הכא כי התם כשראה דוד שנתחייב העני ממון שילם מביתו הרי צדקה לזה ומשפט לזה דאין זה אלא מדרך חסידות בדוד דודאי דלא צותה התורה שישלם הדיין מביתו ולכך דרשו הכא דלאו לענין גוף הדין קאמר בצדק תשפוט וגו' אלא שלא יהא אחד יושב כו' דהיינו בצדק שיהיו שניהם שוין וד"א נמי לא מיירי כלל לענין הדין אלא שפוט ודן את חבירך בכל מעשיו לכף זכות וק"ל:
עמיתך עם שאתך בתורה כו' לשון עמית הוא כמו חבר כמו וכחש בעמיתו וגו' ואל אשת עמיתך וגו' והרבה כמוהו אלא דהכא לגבי דיין שנקרא אלהים ע"ש חשיבותו לא ה"ל למקרי לבעל דין עמיתו וחבירו אלא בת"ח עם שאתך כו' וכדמסיק למשרי ליה תיגרא ברישא וק"ל:

דף ל:

ע"ב שלא יעשה סניגרון לדבריו כו' פרש"י אם דן ולבו נוקפו כו' לא יחזיק דבריו כו' ע"ש ויהיה לפירושו כינוי לדבריו קאי אדיין אבל הטח"מ סימן י"ז כתב שלא יעשה מליץ לדבריו של בעל דין כו' ע"ש ויש לדקדק לפרש"י אם דעתו נוטה לחזור ואינו חוזר ומחזיק דבריו הרי הוא בכלל לא תטה משפט וי"ל דמיירי במסתפק בדין ואינו בודאי שיחזור אם ישא ויתן בזה עם הדיינים חביריו דהשתא לא קעבר אלא אמדבר שקר תרחק וק"ל:
מנין כו' שהוא גזלן וכן עד כו'. ויש לדקדק דבשלמא בדיין דאפשר דאם היה יושב עם דיין כשר ע"י משא ומתן בדין לא היו דנין כך והגזלן הדיין שעמו הטעהו לפסוק שלא כדין אבל בעד כיון שהוא יודע שהאמת כן הוא למה לא יעיד דלא שייך בזה שעד הגזלן הטעהו להעיד כן דהא אין שומעין העדים זה בפני זה ועוד דאדרבה נימא האיך לא יעיד לו והרי גם בעדותו יתחייב שבועה ושמא לא ישבע וישלם י"ל דע"י צירופו יהיה מחייב את האחד בדבר שאינו חייב ואינו אמת כגון שטענו במאתים והוא אינו יודע להעיד לו

אלא על מנה יצרף את הגזלן גם להעיד על מנה דבעדותו מחייבו שבועה על מנה שניה מדר"ח ברפ"ק דב"מ ודו"ק:

מנין לדיין כו' שהוא מרומה כו' ת"ל מדבר שקר תרחק וגו' מהכא משמע דיסלק עצמו מדין מרומה ולא ידין בו כלל ומה שיש לדקדק בזה עיין בתוס' ובר"ש פרק ד"מ בסנהדרין:

דף לא.

ורואה זכות לעני וחובה לעשיר כו'. לאו דוקא ונקט הכי משום דמפני כבודו של עשיר עביד לשתוק מלהגיד חובתו והיינו דבפ"ק דסנהדרין יליף ליה מלא תגורו מפני איש וגו' דהיינו מיראת העשיר וק"ל:

אסתרנו ואבננו משלי כדי כו'. בלאו הכי לא יעשה כן משום כבוד רבו וכן נראה מדברי הטח"מ סי' ט' ע"ש:

מנין לנושה בחבירו מנה כו' אטענו במאתים כו' ואגלגל עליו שבועה כו'. והסימן ע"ז מדבר שק"ר וגו' אותיות ק' מנה ר' מאתים ש' שבועה וכן באידך שלא יאמר אכפרנו כו':

בתוס' בד"ה שלא אתחייב שבועה כו' וא"ת למה ירא מגלגול שבועה כו' ע"ש בחדושינו בהלכות על דבריהם ועוד נראה בזה ע"פ דברי הרמ"ה בטור ח"מ סימן ע"ה בטוען איני יודע על הגלגולים דקרינן ביה מחויב שבועה ואינו יכול לישבע ומשלם ובכה"ג מיירי הכא דהנתבע טוען אינו יודע על הגלגולים ואם נתחייב שבועה יתחייב לשלם הגלגולים ודו"ק:

בגמרא מלא תשא לא תשיא כו' מפורש בפרק אלו הן הלוקין:

ואשר לא טוב עשה וגו' זה הבא בהרשאה כו'. רישא דהאי קרא אביו כי עשק עשק גזל גזל אח וגו' שכן דרך אב עם בנו והאחים אם יש לזה על זה שגזלו ועשקו אין הוא בעצמו תובעו בפני הדיינים מפני שהוא בוש בדבר בפני הדיינים ומרשה את אחר לתובעו ואמר שזה המורשה לא טוב עשה בתוך עמיו לעשות מריבה ביניהם וזה מתעבר על ריב לא לו כי לולא הוא אפשר שימחול לו התובע או שיודה לבעל דינו שאינו חייב לו כגון שגם הוא גזל ממנו כ"כ והוא שכפל לכתוב עשק עשק גזל גזל ר"ל שהוא עשקו על שכבר גם הוא עשקו וגזלו על שכבר גם הוא גזלו דמזה הטעם אחז"ל דאין הנתבע יכול לעשות מורשה ודו"ק וכן יש לפרש גבי הלוקח שדה שיש עליה עסיקין היינו מאב עם בן או מהאחים זה עם זה וק"ל:

דף לה:

כל שמות כו' שנאמר ויאמר אדני אם נא מצאתי וגו' ופרש"י למלאך האמצעי קראו אדון כו' והיינו מדכתיב כל הענין בלשון יחיד וג' מלאכים היו אלא שעם הגדול שבהם היה מדבר וכפרש"י בחומש אך ממה שפי' כאן למלאך האמצעי קראו אדון כו' נראה דנכתב אדני בחירי"ק כמו בי אדני דמתפרש בלשון יחיד אבל בחומש פרש"י לכלם קרא אדונים ולגדול שבהם אמר אל נא תעבור וגו' ולפי זה לא נשתנה כאן ונכתב אדני בקמץ כמו שמות קדושים דמתפרשו לשון רבים ע"ש רוב יכולתו ואדנותו והכא שהוא חול כתיב לשון רבים ע"ש ג' מלאכים א"ק לפירושו דהכא אמאי אצטריך ליה למימר דהוא חול דהא ודאי כיון דכתיב בחירי"ק יצא מכלל שאר שמות הקדושים והוא חול כמו בי אדוני וי"ל שלא תטעה לומר שהוא נקוד בקמץ כסברת הזוג שהוא קדש וק"ל:

גדול הכנסת אורחים יותר כו' מפורש פרק מפנין ובפרק הפועלים:

כל שמות האמורים בלוט כו' היינו שמות של א"ד אבל שמות י"ה. שכתובים בלוט ודאי דקודש הם כדמוכחי המקראות וק"ק מאי קאמר כל שמות דלוט חול חוץ כו' הא לא מצינו שם א"ד בלוט שיהיה חול כי אם אחד הנה נא אדני סורו נא וגו':

ויאמר לוט אליהם אל נא אדני הנה נא כו' מי שיש בידו להמית ולהחיות כו'. ולכך עד ויאמר אליהם וגו' נכתב כולם בלשון רבים לגבי מלאכים אבל מכאן ואילך נכתב בלשון יחיד הנה נא מצא עבדך חן וגו' ומפרש"י כאן נראה דמלת אדני לחוד מחובר למקרא שלאחריו אבל מלת נא מחובר שפיר למקרא של מעלה וה"ק ויאמר לוט אליהם אל נא יהי כן וחזר כלפי הקב"ה וא"ל אדני כו' ע"ש אבל הרא"ם הבין שגם מלת נא מחובר למקרא שלאחריו ע"ש ואין צורך כדמשמע מפרש"י כאן וק"ל:

כל שמות האמורים בנבות קדש כו'. והא ודאי דקאמר נבות חלילה לי מה' מתתי וגו' דהוא קודש אלא דגם ברכת אלהים ומלך וגו' בירך נבות אלהים וגו' דאיכא לפרשו שקלל ע"ז שלהם דבית אחאב עע"ז היו דא"כ לא ה"ל למכתב בירך אלא קלל ועוד דמשמע בקרא דשני העדים שהעידו עליו אנשי בליעל היו אבל הזקנים והחורים היושבים על המשפט כשרים היו ולא היו יודעין בעדותם שקר וא"כ לא היו דנין אותו סקילה על שקלל הע"ז שלהם וק"ל:

במיכה פרש"י כגון לו בית אלהים וכגון הקדש וגו' לה' כו' וכן נוכח ה' דרכם כלפי שכינה אמר עכ"ל הוא מגומגם דהא לת"ק דקיימינן הכא כולן חול נינהו ולר"א נמי הא אינן שוין ומאי וכגון הקדש כו' דקאמר ודו"ק:

חוץ מזה שאל"ף למ"ד כו'. קאי נמי את"ק דס"ל כולן חול דחוץ מזה כל ימי היות בית ה אלהים בשילה דזה ודאי קודש הוא וק"ל:

כל שמות האמורים בגבעת בנימין ר"א אומר כו' לאו דוקא כל שמות דהא ודאי הא דכתיב בפעם ג' ופנחס בן אלעזר וגו' לאמר האוסיף וגו' ויאמר ה' עלו וגו' הוא קודש אלא כל שמות דכתיבי בב' פעמים הראשונים וישאלו באלהים וגו' וישאלו בה' וגו' הוא דקאמר דמבטיח ואינו עושה:

כל שלמה כו' כרמי שלי לפני האלף לך שלמה לדידיה כו' ר"ל האי כרמי הוא כ"י כמ"ש כי כרם ה' צבאות בית ישראל ואמר שמכלל ישראל היו אלף לעבדים לשלמה ליוצאי מלחמה כמ"ש מבני ישראל לא נתן שלמה עבד כי הם אנשי המלחמה ועבדיו וגו' ואמר שהותיר מישראל מלצאת במלחמה חלק ששית מאלף שהם מאתים לנוטרים פריו שהם הרבנן שאסור לעשות אנגריא בת"ח כמ"ש בסוטה באסא שנענש על כך ושמואל דריש בהיפך דיש להניח אלף מכלל ישראל לשלמה למלכותא דרקיעא שיהיו עוסקין בתורה וחלק ששית שהם ר' אם יעשה מלכותא דארעא אנגריא לא מיענש עלייהו ובמלכותא דישראל איירי דהיינו כרמי שהוא כ"י וכמ"ש בחדושי הלכות על דברי התוס' ודו"ק:

אנת מלכא מלך מלכיא כו' כפרש"י דדניאל לא הוי קרי ליה מלך מלכיא כו' גם שהיה מולך בכיפה על שאר מלכיא לא הים דניאל קורא לו כן ועי"ל דאי קאי מלך מלכיא על נ"נ לא לכתוב מלת מלכא אלא אנת מלך מלכיא וק"ל:

וי"א אף זה קדש שנאמר מארי חלמא וגו'. דהיינו מלת מארי הוא קודש שתלה עיניו להקב"ה ואמר חלום זה יתקיים על שונאך זה כפרש"י בספר דניאל ומתוך שמעתין משמע שהוא קודש לענין זה שאינו נמחק ועדיף מארי מלשון חנון ורחום כו' דנמחקין לפי שהוא תרגומו של שם א"ד ודו"ק:

דף לו.

וגם במלך נ"נ מרד אשר השביעו וגו' מפורש בנדרים פ"ט:

בו נידוי כדכתיב אורו מרוז גו' בד' מאות שיפורי כו' מפורש מ"ק פ"ג:

אר"א לאו שבועה כו' דכתיב לא יהיה עוד המים למבול וגו' נראה הא דמייתי הכא קרא בתרא ולא מייתי קרא דלעיל מיניה ולא יכרת וגו' כדמייתי ליה רבא לקמן משום דלמאי דמסיק אדעתיה השתא מלתא דרבא דלא בעי תרי זימני לאו אלא בחד זימנא לאו סגי ע"כ מהאי קרא בתרא ולא יהיה וגו' יליף דכתיב ביה לאו אחד אבל למאי דמסיק רבא דבעי תרי לאוי ורבא לפרש דברי ר"א בא כפרש"י ע"כ דמקרא קמא יליף ליה דכתיב

בההוא קרא תרי לאוי ולא יכרת וגו' ולא יהיה עוד וגו' שוב ראיתי בדברי הרא"ש שהביא גרסת הספרים דה"ג ויאמר ה' אל לבו וגו' ולא אוסיף עוד להכות וגו' אבל הנך תרי קראי ולא יכרת וגו' ולא יהיה עוד דבפ' קשת לא לשם שבועה נאמר אלא סיפור דברים כו' תדע לך דתלתא לאוי כתיבי כו' ועוד האריך ע"ש ואין זה כדאי למחוק כל הספרים אלא אדרבה הני תרי קראי לא אוסיף אינן עיקר שבועה לנח אלא תחלת המחשבה כדכתיב ויאמר ה' אל לבו לא אוסיף וגו' והאי קרא ולא יכרת וגו' דאית ביה תרי לאוי הוא עיקר השבועה כדמסיק כדכתיב ביה ויאמר ה' לנח וגו' והקמותי את בריתי וגו' דהיינו ברית היינו שבועה ומה שהקשה הרא"ש לגירסת כל הספרים דא"כ תלתא לאוי כתיבי לאו קושיא הוא דלא חשיב אלא הנהו תרי לאוי דסמיכי בחד קרא ולא יכרת וגו' ולא יהיה עוד גו' אבל דכתיב בקרא בתרא ולא יהיה עוד וגו' כבר הפסיק הענין ולא שייך לשבועה ואינו אלא סיפור דברים שיזכור הקב"ה ע"י הקשת את השבועה שלא יהיה עוד וגו' והדברים ברורים הם ליישב כל גירסת הספרים ודו"ק:

ויתיב וקאמר גם אל יתצך לנצח וגו' פרש"י המקרא הזה היה דורש כו' ע"ש נראה מלשונו דאילו בקורא בתהלים כדרכו לא הוה א"ל כנה דהא בקורא בתוכחות לא אמרו בספ"ב דמגילה אלא דאין מפסיקין בהו אבל לשנות המקרא ודאי דלא הותר לכנות ולכך פי' דאיירי הכא דהיה דורש זה המקרא וא"ל כנה והיינו הך דרשה דפ' חלק ניתי לדואג לעלמא דאתי גם אל יתצך לימרו שמעתיה בי מדרשא יחתך ויסחך מאוהל ליהוי ליה בנין רבנן ושרשך מארץ חיים וק"ל:

דף לט.

שכל העולם כולו נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה לא תשא כו'. הוא מבואר ששמו של ית' הגדול הוא קיומו של עולם ויסודו שבו ברא העולמות כמ"ש כי ביה ה' צור עולמים ולזה המשיא שמו לשוא הוא מתיש כח פמליא של מעלה ויסוד הזה והוא הטעם בזה שאמרו דברים שאין אש ומים מכלה אותן שבועת שקר מכלה אותן כדכתיב וכלתו את עציו לפי שמסלק מהן כח ויסוד הבריאה המקיימם שהם אותיות השם וכדמסיק לקמן דהיינו טעמא דכתיב בהו לא ינקה ואפי' לשבים וע"פ מה שאמרו ראה שאין העולם מתקיים ברא התשובה והכא דאין התשובה מועלת נזדעזע קיומו של עולם:

אין בשרו אלא קרובו כו' עיין בתוס' ובחדושינו פרק המדיר:

וכאן ממנו ומכל עולם שנאמר אלה וכחש וגו' מה שיש לדקדק בזה עיין בחידושינו בהלכות פ"ק דקדושין דף י"ג:

אם יש לו זכות כו' והוצאתיה לאלתר כו'. הא דאין תולין לו ב' וג' דורות משמע ליה שפיר מדכתיב אל בית הגנב וגו' משמע לגנב גופיה ולנשבע שקר גופיה ולא לדורותיו אבל והוצאתיה לאלתר משמע לא ידענא ואפשר משום דכבר כתיב בקרא דלעיל מיניה זאת האלה היוצאת וגו' וחזר למכתב כאן והוצאתיה לסמכיה לובאה אל בית לומר מיד ולאלתר שיוצאת היא באה אל בית הגנב וגו' ודריש זה הגונב דעת הבריות כו' וטוענו ומשביעו משום דגנב ממש אינו חמור כ"כ לכלות עציו ואבניו אלא בטוענו ומשביעו דהוה בכלל לא תשא וגו' לשוא לחנם ודו"ק:

שלא על דעתך כו' וכן מצינו במשה כו' מפורש פ' שבועות שתים ע"ש:

דורות הבאים וגרים כו' ת"ל ואת אשר איננו פה כו'. לענין שבועה דהר סיני מייתי לה הכא ולגבי גרים קאמר פ' חבית אע"ג דאינהו לא הוי מזלייהו הוו אבל דורות הבאים מישראל לא הוה צריך למימר הכי אלא דנשמותיהן הטהורים היו שם כשהשביעם ומה שאמרו פ' המפלת דמשביעים את האדם בשעת לידה היינו הגוף שלא היה נברא עדיין בהר סיני ועוד כתבנו תירוץ אחר שם ועיין עוד בחדושינו במסכת נדרים ודו"ק:

אין לי אלא מצוה שקבלו כו' קיימו מה שקבלו כבר כו'. וזכר את זה במקרא מגילה אע"ג שלא הוזכר בכל המגילה שם הקב"ה האי טעמא אצטריך נמי לדרשא דפ"ק דמגילה דאסתר ברוח הקודש נאמרה קיימו למעלה מה שקבלו למטה וק"ל:

מנקה הוא לשבים כו' פרש"י וכאן אף לשבים נא ינקה בלא פרעון עכ"ל. ר"ל דבשאר עבירות חמורות נמי לשבים אינו מנקה אלא התשובה תולה וי"כ מכפר כדאמרינן פ' י"ה אלא דהכא אף התשובה וי"ה אינן מכפרין אלא בפרעון קצת ועיין בזה פ' י"ה וק"ל:

אין לך משפחה שיש בה מוכס שאין כולה כו' לאו דוקח כולה אלא כדמסיק אותן שבידן למחות והיינו שמחפין עליו ואין מוחין בידו ועוד דהא צדיקי דמשפחתו נמי פטירי כדלקמן והיינו אותן שמיחו או שלא היה בידן למחות ודו"ק:

ואימא עד דעביד להו לכולהו כו' מפורש פ"ק דקדושין בחדושי הלכות:

וכשלו איש באחיו איש בעון אחיו מלמד כו' מפורש פ' זה בורר ע"ש:

דף לט:

ע"ב מאי איכא כו' בין צדיקי דמשפחתו לצדיקי דעלמא כו'. הלשון קצת מגומגם דמשמע דאיכא בינייהו כמו דאיכא בין רשעים והא מסיק צדיקי דהכא ודהכא פטירי והמ"ל דצדיקי דמשפחתו בדין הקל וצדיקי דעלמא פטירי אלא משום דלא מחייבינן אלא משום

שנא מיחו להם וצדיקי דהכא איירי בשמיחו להם או שלא היה בידן למחות מיהו גבי שבועה ה"מ לחלק בין צדיקי דמשפחתו דהוו בדין חמור וצדיקי דעלמא בדין הקל וק"ל:

אמר הריני נשבע כו' אומרים סורו נא מעל אהלי כו'. נקט האי קרא דאהלי היינו ביתו כדאמרינן ולנה בתוך ביתו וכלתו ואת עציו וגו':

דף מז:

חלה על שניהם כו' עיין בפרש"י לעיל ובתוס' דהכא:

אזהרה לעוקב אחר כו' עיין פרש"י ובערוך פי' מי שמרדף והולך על עקביו ומזמן לחבירו ניאוף עוד פי' מלשון מרמה ויעקבני זה פעמים כו' ע"ש ובמכילתא אמרו כתוב אחד אומר לא תחמוד וכתוב אחד אומר לא תתאוה כיצד כו' ה"ד אזהרה לעוקב אחר המנאף ע"ש ואפשר דהכא דריש לה מלא תנאף מדלא כתיב לא תשכב אשת רעך וגו' כדכתיב גבי עונש ואיש אשר ישבב את אשת רעהו וגו' וכה"ג דריש מינה פ' כל היד לא תנאף ביד ודו"ק:

ותרגנו באהליכם כו' באהלו של מקום כו' היינו אהל ומשכן שעשו לשכון שכינה שם דאי באהליכם ממש הא כתיב וילונו וגו' ויפול משה ואהרן על פניהם לפני כל עדת ישראל וגו' דמשמע שלא היו בשעת התלונה בביתם אלא במחנה כנגד המשכן כמפורש וכבוד ה' נראה באהל וגו' ודו"ק:

עד הנהר הגדול נהר פרת וכו' קרב לגבי דהינא וכו' והתוס' פ' מעשר בהמה הקשו אדהכא דמשמע שהוא קטן מג' נהרות כפרש"י והתם אמרינן דג' נהרות למטה מפרת והוא פרת דמעיקרא ולולי פרש"י נראה דה"נ הכא ס"ל דפרת גדול מכולם הוא מדקורהו הכא גדול ולא קורהו גדול בפ' בראשית שהוזכרו שם הד' נהרות וקאמר משום דהכא לגבי א"י הוזכר לכך קורהו גדול ע"ש קרב לגבי כו' וק"ל: